

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

SZÉCHENYI ISTVÁN
GAZDÁLKODÁS- ÉS SZERVEZÉSTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS PROGRAM

**A személyi jövedelemadó rendszer
áttekintése, különös tekintettel az
adókedvezmények hatására**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Ambrus Rita Anna

Sopron,
2012.

Doktori Iskola: Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

Vezetője: Prof. Dr. Székely Csaba DSc.

Program: Nemzetközi gazdálkodás program

Vezetője: Prof. Dr. Balázs Judit DSc.

Témavezető: Prof. Em. Dr. Lett Béla Csc.

.....

Témavezető támogató aláírása

1. Kitűzött célok, hipotézisek

A kutatási terv összeállításakor a magánszemélyek jövedelemadó terheinek vizsgálata, ezen belül is az adókedvezmények szerepe került a középpontba. A szerző 20 éves adótanácsadói gyakorlata, valamint az egyetemi oktatói tevékenysége során is kiemelt figyelmet fordított a személyi jövedelemadó rendszer változásaira, összehasonlítva a hazai megoldásokat a nemzetközi tendenciákkal.

A személyi jövedelemadó a fejlett országok adóbevételeinek egyik legjelentősebb forrása. A tagállamok adóztatási önállósága ennél az adónemnél maradt meg a legerősebben. A személyi jövedelemadóra pozitív harmonizáció nincs, az ajánlások, illetve irányelvek néhány tilalmat fogalmaznak meg.

Az európai országok személyi jövedelemadó rendszere így meglehetősen változatos képet mutat. A 80-as években megfigyelhető szinte általános adómérséklést a XXI. században újabb adócsökkentési hullám követte. A válságkezeléshez kapcsolódó intézkedések azonban több országban is adóemeléssel jártak/járnak. A nyugat-európai országokban többkulcsos, sávosan progresszív a személyi jövedelemadózás, a jövedelemsávok nagysága és az adókulcsok száma, illetve mértéke viszont széles skálán mozog. Az egyéni adózás helyett számos országban választható a magánszemélyek számára a családi adózás lehetősége. A közép-kelet európai régióban a balti államokat követően egyre több ország csatlakozott az egykulcsos jövedelemadó rendszerhez; 2011-től Magyarország is.

A téma aktualitását a 2011-től hatályos törvénymódosítások adták, amelyek minden korábbinál radikálisabban rendezték át a magánszemélyek nettó jövedelmi pozícióját. A vizsgálat egyrészt az ezt megelőző 10 évre terjedt ki, amely során az adóterhelést az adókulcsok száma és mértéke, a hozzájuk rendelt sávhatárok, valamint az adókedvezmények rendszere is évről-évre befolyásolta. Az időszak alatt az adókedvezmények köre egyre szűkült, a feltételrendszer szigorodott, így az adózók többsége számára az általános adókulcsnál kisebb teher csak az adójóváírással volt lehetséges. 2012-től az adójóváírás megszüntetése következtében az alacsonyabb jövedelemkategóriákba tartozó bérjövadelmek átlagos terhelése nőtt, míg az előző évben bevezetett családi adóalap-korrekció a gyermeket nevelők számára minden korábbinál nagyobb adóelőnyt biztosít. A munka során ezért a szerző az adókedvezmények között a hangsúlyt a családi kedvezményre helyezte, hazai viszonylatban párhuzamba állítva a családi pótlék szerepével.

Az európai országok többségében az adórendszeren keresztül történő családtámogatás meghatározó elem az adópolitika alakításakor. A demográfiai mutatók alakulása mellett a kormányzatok változatos intézkedésekkel próbálják megállítani, illetve megfordítani a születésszám csökkenését. Az állami beavatkozás nélkülözhetetlen, de hatása országonként eltérő. A jövedelmek redisztribúciója azonban további kérdéseket is felvet, különösen akkor, ha az adórendszer progresszivitása nő, vagy éppen ellenkezőleg – ahogy hazánkban is – gyengül.

Mindezek alapján a szerző az alábbi hipotéziseket fogalmazta meg:

1. 20 százalékos alatti lineáris adókulcs alkalmazásával 2004-2010 között nagyobb adóbevétel folyt volna be a költségvetésbe, adókedvezmények nélkül. A családi kedvezmény 2004. évi rendszerének megtartása mellett is biztosította volna a 20 százalékos lineáris adó azokat a költségvetési bevételeket, amelyek a progresszív adórendszer és az adókedvezmények mellett jelentkeztek.
2. Az adójóváírás mellett a további kedvezmények érvényesítésének lehetősége a szerzett jövedelmek nagyságrendjétől, valamint az eltartottak számától is függött.
3. A magánszemélyek fontosnak tartják a családok támogatását adókedvezményeken és a családi pótlék rendszerén keresztül, a két módszer megítélése jellemzően azonos a jövedelemszinttől, az életkortól és eltartottaik számától függetlenül.
4. Az adórendszer változásai alapvetően nem befolyásolják a magánszemélyek hosszú távú elkötelezettséggel járó döntéseit a gyermekvállalásra, lakásvásárlásra, megtakarításra és továbbtanulásra vonatkozóan, a családi adókedvezmény nem jelentett megfelelő ösztönző hatást a gyermekvállalásra.
5. A személyi jövedelemadó rendszer átalakítását a magánszemélyek megfelelőnek tartják, a lineáris személyi jövedelemadó alkalmazásának elfogadottsága azonban a jövedelmi helyzettől függően eltérő. Az új típusú családi adókedvezményt alapvetően egyéni és társadalmi szinten is jövedelemszinttől, életkortól és eltartottaik számától függetlenül helyeslik.

A hazai és több európai ország személyi jövedelemadó rendszerének áttekintését, valamint a megfogalmazott hipotézisek igazolásához szükséges vizsgálatok lefolytatását követően további célként fogalmazódott meg egy lehetséges személyi jövedelemadó rendszerre vonatkozó önálló modell megalkotása. A modell főbb jellemzőinek meghatározásánál a szerző figyelembe vette a 2010-ig érvényes személyi jövedelemadó rendszer pozitív és negatív tapasztalatait, a vonatkozó szakirodalomban bemutatott kutatások eredményeit, továbbá a 2011-től hatályos feltételek alkalmazása során felmerülő problémákat és az új típusú családi adókedvezmény, valamint a lineáris adóztatás bevezetéséhez kapcsolódó lehetséges előnyöket és hátrányokat. Az elemzés nem függetleníthető a gazdasági és társadalmi változásoktól. A bevallott, illetve tervezett jövedelmek és a modell paramétereivel elérhető adóbevétel nagysága érzékenységi vizsgálattal az előző időszakban realizált és a tervezett adóbevétellel kerül összehasonlításra 10 éves időintervallumra vonatkozóan.

6. 20 százalékos lineáris adókulcs mellett 2004-2013. között a 10 év átlagában elérhető a törvényi feltételek mellett teljesülő adóbevétel a minimálbér (3 vagy több gyermek esetén a minimálbér másfélszeresének) kétharmadával azonos családi adókedvezmény alkalmazásával.

2. A kutatás tartalma, módszere és indoklása

Az adózás elsősorban gazdasági kérdés, ugyanakkor - éppen a kedvezmények rendszere miatt - számos társadalmi és szociális problémát is érint. A személyi jövedelemadó terhelés alakulása, ezen belül pedig kiemelten az adókedvezmények hatásának vizsgálatához kapcsolódóan a szerző szekunder és primer kutatást is végzett. A két terület egymást jól kiegészíti, hiszen az országos átlagos, illetve összes adatok között a csak egyes csoportokra vonatkozó vagy egyéni jellemzők rejtve maradnak. A kutatási célok megfogalmazását követően a részletes kutatási tervben a szerző kijelölte a feldolgozandó hazai és nemzetközi szakirodalmat, valamint lehatárolta az elemzés területét és az ennek forrásául szolgáló adatokat. Az irodalom feldolgozás elsősorban az elméleti összefüggések áttekintésére fókuszál, de a szekunder kutatás része más európai országokban alkalmazott személyi jövedelemadóztatási gyakorlat (elsősorban Ausztria és Szlovákia, valamint a családi adórendszer iskolapéldájának tekinthető, közel fél évszázados múlttal bíró franciaországi jövedelemadóztatás), illetve adóváltozások hatását mérő mikroszimulációs modellek megismerése is (pl. Benczúr et al., 2011; Benedek - Kiss, 2011; Kiss - Mosberger, 2011).

A szerző munkájában a magyar személyi jövedelemadózási szabályok változásait a nemzetközi tendenciák tükrében is értékeli, a hangsúlyt az adóterhelés összevetésén túl a családi adókedvezményekre helyezve, amely a kedvezmények között 2011-től jelentős prioritást élvez.

Adatforrások

A vizsgálat időhorizontját a rendelkezésre álló adatok alapvetően meghatározták. A szekunder adatforrások meghatározó részét képezték a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) honlapján elérhető évenkénti adóstatistikák és sajtótájékoztató anyagok. Az elemzésekhez szükséges egyéb információk a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisából származtak, de számos - a szakirodalomban korábban publikált számítások eredménye is - felhasználásra került. A kétezres éveket megelőző időszakra vonatkozó (esetenként részleges) adathiány különösen az adókedvezmények hosszú távú hatásainak méréséhez kapcsolódóan okozott nehézséget, hiszen hosszabb időszak vizsgálatával a következtetések megbízhatósága is növekedhetett volna.

A nemzetközi tendenciák, illetve az egyes európai országok gyakorlatának tanulmányozása, összevetése a nemzeti pénzügyminisztériumok honlapjai, az Eurostat és OECD adatbázisai, gyorsjelentései, valamint nemzetközi elemzők publikációi alapján történt. Az Eurostat és OECD adatbázisok között néhány esetben eltérést tapasztalt a szerző, ezért az egyes számításoknál vagy csak az egyik, vagy csak a másik forrás került felhasználásra.

A hipotézisek igazolásához a szekunder adatbázist primer kutatással is kiegészítette a szerző. Célja az volt, hogy képet kapjon arról, hogy a társadalom egészére, illetve átlagára vonatkozó adóterhek, adókedvezmények hogyan jelennek meg az egyén szintjén. Az adóbevallást készítők száma a vizsgált időszak alatt 2008-ig emelkedett (4,65 millió fő), 2009-ben viszont 4,5 millió fő alá csökkent és 2010. évi növekedés ellenére sem érte el a 4,57 millió főt. A primer kutatás mintanagysága 451 fő.

A kvantitatív jellegű kutatáshoz 2012. áprilistól kezdődően kérdőíves felmérés készült, amely a személyi jövedelemadó kedvezmények ismertségére, érvényesítésének lehetőségére vonatkozott, ezen belül elsősorban a családi kedvezményre fókuszálva, valamint informálódott az adókedvezmények szociálpolitikai szerepéről és a lineáris vs. progresszív adóztatás megítéléséről is. A kérdőív néhány kérdése „kétdimenziós”, amelyek segítségével a szerző arra kereste a választ, hogy a válaszadók az egyéni preferenciák mellett, illetve hátrányok ellenére, társadalmi szempontból mennyire tartják megfelelőnek egy adott módszer alkalmazását. A kérdőív az Evasys program segítségével készült, és hagyományos (nyomtatott, kézi kitöltés) módon, valamint on-line verzióban¹ is szolgálta a mintavételt. A program nem fogadott be hiányosan kitöltött kérdőívet, a nem tudom válasz lehetősége azonban minden kérdésre biztosított volt.

A mintavétel során nehézséget jelentett, hogy a kérdőívben szereplő fogalmak, témakörök ismerete az általános tájékozottságnál magasabb szintű közgazdasági ismeretet igényel. A személyes mintavétel során az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb arányban utasították el a kérdőív kitöltését információhiányra hivatkozva, valamint nyilvánvalóan kevesebben fogtak hozzá a kérdőív kitöltéséhez az on-line felületen is. Ezért a minta iskolai végzettség szerinti megoszlására vonatkozóan az országos arányok elérése indokolatlan lett volna (tekintve a tájékozatlanságból következő jellemzően nagyobb arányú „nem tudom válaszokra”). A véletlen mintavétel mellett szerepet kapott a nem véletlen mintavételi technikák közül az önkényes, az elbírálós és a hólabda-mintavételi eljárás is (Malhotra, 2002).

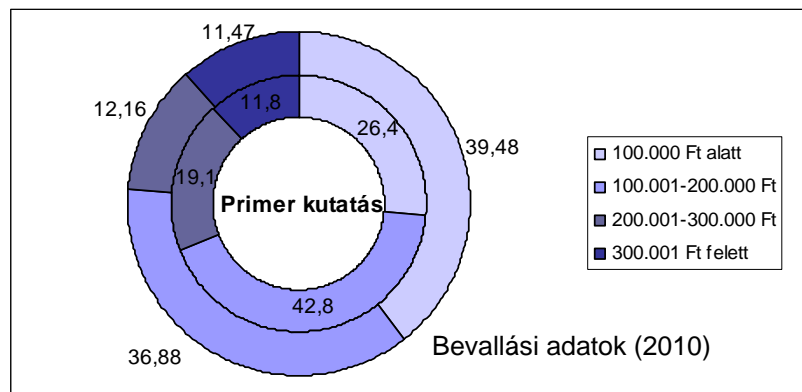
¹ http://evasys.nyne.hu/evasys/indexstud.php?typ=html&user_tan=PHDMV

Csoportképző ismérvként a válaszadók iskolai végzettsége mellett, az életkor, a nem, a munkavégzés típusa, a havi jövedelem és a gyermekei száma szerepelt a kérdőívben.

A 30 év alatti megkérdezettek viszonylag magas aránya abból adódik, hogy a kérdőívet egyetemi (elsősorban közgazdász) hallgatók is kitöltötték. Egy speciális „iskolai végzettség” kategória is kialakításra került, hogy válaszaik külön is vizsgálhatók legyenek. Az elemzések jelentős részénél erre a megkülönböztetésre nem volt szükség, ekkor (átkódolást követően) az érettségivel rendelkezők között szerepelnek.

A mintában szereplő válaszadók között a gyermektelenek aránya felülreprezentált (35 százalék) a felnőtt korú lakossághoz képest, ami részben szintén a 68 fő hallgatónak köszönhető, akik 90 százaléka gyermektelen. A két ismerv közötti kapcsolatot jelzi, hogy 30 év alattiak 92 százalékanak nincs gyermeke, és a gyermektelenek 71,5 százaléka 30 év alatti. 3 vagy több gyermeket nevel a kérdőív kitöltőinek 17 százaléka, ami néhány százalékkal magasabb az országosnál. A „nagycsaládosok” iskolai végzettség szerinti megoszlása jól mutatja a legújabb tendenciát, ugyanis lényegesen magasabb az aránya az alacsony és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében, míg a középiskolai végzettségűek között (hallgatók nélkül) mindössze 8 százalék (!). Ez utóbbi csoport közel háromnegyede 1 vagy 2 gyermeket nevel.

Az összesített értéket a válaszadók jövedelmi helyzet szerinti megoszlása befolyásolhatja, ezért szükséges az országos adóbevallási adatokkal történő összevetése. Az ábra belső ívén látható, hogy a 100 ezer alatti havi jövedelemmel rendelkezők aránya a mintában kissé alulreprezentált az országos adatokhoz képest. Ennek egyik oka a minta átlagosnál magasabb iskolai végzettségből fakad, a másik pedig, hogy a kérdőíves felmérés Nyugat-Dunántúlra és Közép-Dunántúlra koncentrálódott, ahol az országos átlagot meghaladja az egy bevallóra jutó jövedelem.

A válaszadók megoszlása a havi jövedelmük alapján az országos bevallási adatok tükrében (%)

Forrás: Primer kutatás és NAV adatok alapján

A kérdőív a válaszadók a 2012-ben érvényes személyi jövedelemadó kedvezményekre vonatkozó tájékozottságát is mérte.

A válaszadók életkora alapján a legtájékozottabbnak a 31-45 éves korosztály tekinthető, több mint 70 százalékuk legalább azoknak a kedvezményeknek a feltételeit ismeri, ami őt érinti, vagy érintheti. A felsőfokú képzéssel rendelkezők közel kétharmada is így nyilatkozott. A tájékozatlanság az alacsonyabb iskolai végzettségűek és az álláskeresők körében nagyobb, a jövedelem növekedésével pedig emelkedik a kedvezményeket ismerők aránya.

A kutatás során alkalmazott módszerek

A hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintését követően a szekunder forrásból származó adatok feldolgozása során a szerző mutatószámok segítségével különböző összehasonlító elemzéseket is végzett. A vizsgálatok jelentős része feltáró jellegű, célja az adatokban rejlő szabályszerűségek, tendenciák, illetve töréspontok feltárása. A statisztikai adatok megjelenítésének fontos eszköze a grafikus ábrázolás, amely arányokat szemléltet, így a következtetések levonását lényegesen megkönnyíti (Kerékyártóné et al., 2001). Ez utóbbi hasznos tulajdonsága miatt a primer kutatás adatfeldolgozását követően az összefüggések bemutatásához ezt a szerző szintén alkalmazta. Az ábrák a Microsoft Excel diagramvarázsló menüpontjával, illetve részben a Statistical Package for the Social Sciences (statisztikai programcsomag társadalomtudományok részére) programcsomag (SPSS 16.0) Graphs menüpontjának segítségével készültek.

A primer kutatáshoz kapcsolódó mintavétel 2012. április elejétől június végéig tartott. A kérdőívek feldolgozása nagy körültekintést igényelt, ezért az egységes adatkezelés biztosításához a manuálisan kitöltött kérdőívek tartalma is rögzítésre került az Evasys rendszerbe, majd a szerző a teljes adatállományt importálta az SPSS rendszerbe. Az SPSS 16.0 programcsomag segítségével az összetett kérdések elemzésére is lehetőség nyílt. Az adatfeldolgozáshoz szükséges átkódolások megtörténtek.

Az egyszerűbb, egyváltozós elemzéseken kívül többváltozós módszerek alkalmazására is sor került. A struktúravizsgáló módszerek közül választást a változók mérési szintje alapvetően meghatározza (Sajtos - Mitev, 2008).

A vizsgálat során alkalmazott módszerek összefoglalása

		Független változók	
		Nem metrikus változók	Metrikus változók
Függő változók	Nem metrikus	Keresztábla-elemzés	
	Metrikus változók		Korreláció, regresszió-elemzés

Forrás: Sajtos – Mitev (2008) alapján

Két (vagy több) ismerv közötti függőségi kapcsolat elemzése során megkülönböztetünk függő és független változókat, ami azt jelenti, hogy az utóbbi változást idéz elő a függő változóban.

A kérdőív változói nem metrikusak - nominális, illetve ordinális skálán mértek -, ezért a keresztábla-elemzés a megfelelő módszer az összefüggések vizsgálatához. Az elemzés módszere a függetlenség-vizsgálat. A nullhipotézis (H_0) azt fejezi ki, hogy a két változó között nincs összefüggés, az ellenhipotézis (H_1) az ismérvek összefüggését jelenti, ekkor valamilyen mértékben meghatározzák egymást. Ha a nullhipotézist fogadjuk el (Khi-négyzet próba alapján), akkor célszerű további vizsgálatokat végezni, a kapcsolat erősségének meghatározásához. A sztochasztikus kapcsolat kimutatásához használt mutató típusa attól függ, hogy a változók nominális, vagy ordinális skálán mértek. A keresztábla-elemzések során a szükséges feltételek teljesültek, így következtetések levonására használható a módszer.

A H_4 hipotézishez kapcsolódóan rendelkezésre álló szekunder adatok metrikus változók közötti kapcsolat mérését is lehetővé teszik. Korreláció számítással a kijelölt két változó közötti kapcsolat szorossága vizsgálható. A Pearson-féle korrelációs együttható számított értéke $-1 < r < +1$, amely mutató abszolút értéke a lineáris kapcsolat intenzitását (erősebb kapcsolatnál 1-hez közelít), előjele pedig a kapcsolat irányát mutatja.

A regresszió-elemzéseket a metrikus változókra vonatkozóan végezte a szerző, miután az elemzésbe bevont függő és független változó közötti lineáris kapcsolatot t-próbával ellenőrzésre került. A 4. hipotézis igazolásához kapcsolódó, kiegészítő mérés során a GDP arányos családátmogatósi kiadások és a teljes termékenységi ráta között erős pozitív kapcsolat mutatkozik. A termékenységi mutatók elemzéséhez a szakirodalom jellemzően a következő

év adatsorát használja (Gábos, 2005) - annak ellenére, hogy kétéves vagy hosszabb elemzési periódus is előfordul - ezért a szerző is a t+1 évet alkalmazta a számításokhoz.

A változók közötti kapcsolatot a regressziós függvény írja le:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 * x_1$$

A nemzetközi összehasonlítások készítése során nem minden vizsgálati szemponthoz álltak rendelkezésre az idősor adatai megfelelő időtáv vonatkozásában. Ezekben az esetekben ezért döntően statikus adatok elemzésére nyílt lehetőség. Az Eurostat, illetve az OECD adatbázisban szereplő országokat a szerző klaszterekbe csoportosította az elemzésbe bevont változók alapján. A klaszterek szemléltetéséhez a scatterplot diagram hasznosnak bizonyult.

A szakirodalom áttekintését, a hipotézisek ellenőrzését és a kapcsolódó problémák áttanulmányozását követően a szerző saját modellt is készített, amelyben a hazai személyi jövedelemadó alternatíváját mutatta be. Számításaihoz a kiinduló pontot a NAV és a KSH adatbázisa jelentette, néhány paraméter esetében azonban - az előzőek nem kielégítően részletes volta miatt - a szakirodalmi publikációkban megjelent kutatásokra támaszkodott. A modellt érzékenységi vizsgálattal egészítette ki a bevallott, illetve tervezett adóbevételekkel való összevetéshez 2004-2013. évekre vonatkozóan.

3. Kutatási eredmények, új és újszerű tudományos eredmények

A kutatómunka a hazai és nemzetközi szakirodalom átfogó tanulmányozásán alapul, amelyeket további saját szekunder adatfeldolgozás és elemzés, valamint ezeket kiegészítő primer kutatás tesz egységes egészé.

A szakirodalomban fellelhető vélemények, álláspontok összegzéseként a szerző megállapította, hogy az európai országok személyi jövedelemadó rendszere rendkívül sokszínű, az elvonás mértékét, progresszióját és a kedvezményeket tekintve is. Az Unió tagállamai körében az adóharmonizáció ezen adónemre vonatkozóan nehézségekbe ütközik, amelynek egyik fontos oka az, hogy ez az adónem függetleníthető legkevésbé az adott ország gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális környezetétől. Közös vonásként emelhető ki az adócsökkentés (amelynek üteme eltérő), valamint a családok számára - változatos módon és nagyságrendben - nyújtott adóelőny is.

A felállított hipotézisekhez illeszkedően a lefolytatott vizsgálatok alapján a szerző az alábbi téziseket fogalmazta meg:

1. Változatlan bevallott összes jövedelem esetén 2004-2010. között adókedvezmények nélkül 19 százalékos adókulcs biztosította volna az időszak alatt realizált adóbevételt. A szekunder adatok alapján végzett számítások igazolták, hogy a családi kedvezmény 2004-2010. között érvényes feltételrendszere mellett a 7 év átlagában szintén elegendő lett volna a 19 százalékos adómérték, az évenkénti bevételtöbbletet viszont csak 20 százalékos lineáris adóval lehetett volna elérni. 20 százalékos adókulcs a vizsgált időszak alatt az összesített tényadatoknál magasabb adófizetési kötelezettséget eredményezett volna a családi adókedvezmény 2004-ben érvényes feltételeinek változatlanul hagyása mellett is.
2. Az adóbevallásokból összeállított szekunder adatbázis, valamint a primer kutatás alapján is megállapítható, hogy az adójóváírás érvényesítése mellett az alacsonyabb jövedelemkategóriákban további adókedvezmény igénybe vételére kevésbé nyílt lehetőség, mint a - kisebb létszámú - magasabb keresetűek esetében. A jövedelem növekedésével többféle kedvezménnyel tudják a magánszemélyek csökkenteni a számított adót, és az összes adókedvezményből relatíve nagyobb részt vettek igénybe. A mintában szereplő válaszokat elemezve az a következtetés vonható le, hogy

adó jóváírással a 100-200 ezer forintot keresők, más adókedvezményekkel pedig a 200-300 ezer forint havi jövedelmet szerzők csökkentették legnagyobb mértékben a számított adót. Az adó jóváírás mellett a családi kedvezmény és az életbiztosítások díja utáni adókedvezmény érvényesítésére került sor leginkább. Ez utóbbi lehetőséggel a gyermektelenek és a magasabb jövedelemmel rendelkező gyermeket nevelők nagyobb arányban éltek.

3. A primer kutatás igazolta, hogy gyermekneveléshez kapcsolódó támogatások szerepét a magánszemélyek rendkívül fontosnak tartják, a válaszadók több mint négyötöde úgy véli, a gyermeknevelés nemcsak a szülők feladata. Az alanyi jogon járó családi pótlék megítélése független a megszerzett jövedelmek nagyságától.

A jövedelemkorlát mellett alkalmazott változat a magasabb jövedelemmel rendelkezők számára kevésbé felel meg, kiemelendő azonban, hogy társadalmi megítélése alig tér el az alanyi jogon folyósított változattól. A személyi jövedelemadó kedvezményt jövedelem nagyságtól függetlenül lényegesen többen támogatják, ha kiegészül a családi pótlékkal. Az adókedvezményt a szülőképes korban lévők preferálják leginkább. Az adókedvezmény eltartottak számához viszonyított mértékéről a gyermeke(ke)t nevelők és a gyermektelenek hasonlóan gondolkodnak, a gyermekszámmal növekvő összegű kedvezmény elsőbbséget élvez, társadalmi támogatottsága azonban kisebb, mint egyéni szinten.

4. A szakirodalmi szintézis, valamint szekunder adatok elemzését követően megállapítható, hogy az adórendszeren keresztül nyújtott előnyöknek lehet ugyan befolyásoló szerepe a termékenységi rátára, a minta alapján függvényszerű kapcsolat azonban nem volt kimutatható. Különösen igaz ez hazánkban, ahol az elmúlt húsz évben az adókedvezmények összege, és a családi pótlékhoz viszonyított aránya is folyamatosan, irányát és nagyságrendjét tekintve is többször módosult. A GDP arányos költségvetési kiadások determináló hatása viszont hazai és nemzetközi viszonylatban is érvényesült.

A primer kutatás a H4 hipotézist csak részben támasztotta alá. A gyermekvállalásra vonatkozóan a válaszadók 60 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem befolyásolja döntését az adórendszer változása (további 14 százalékát „talán, kismértékben”). A másik három hosszabb távot érintő döntéshez kapcsolódóan az előzőnél már erőteljesebb hatás érvényesülése számszerűsíthető: míg a továbbtanulásra vonatkozóan

a legérintettebb korosztály esetében is csak közel azonos azok aránya, akik döntésére nincs hatással, azokéval, akikére igen; lakásvásárlásra vonatkozóan a teljes minta megoszlása kiegyenlített; leginkább pedig a megtakarítási döntéseknél érvényesül az adótörvény-módosítások hatása.

5. A kérdőíves felmérés mintájában szereplő válaszok alapján az a következtetés vonható le, hogy a 2012-ben hatályos személyi jövedelemadó törvény (lineáris, néhány adókedvezménnyel) támogatottsága egyéni és társadalmi szinten is alacsonyabb a progresszív, illetve többféle kedvezményt tartalmazó adórendszerhez képest. A 200 ezer forint alatti havi jövedelmet szerzők több mint 60 százaléka, de az e feletti jövedelmet realizáló válaszadók mintegy 40 százaléka szerint sem jó megoldás. Társadalmi szempontból fontosabbnak ítélik az adórendszer progresszivitását, mint az adókedvezmények számát.

A jelenleg érvényes családi kedvezmény megítélésakor a válaszadók több mint fele a „részben megfelelő” választ adta, de magas azok aránya is, akik nem tartják jó megoldásnak (28,6 százalék). Leginkább a 300 ezer forint feletti jövedelemmel rendelkezők, a három és többgyerekesek, valamint a 31-45 év közöttiek helyeslik. A társadalmi megítélése kedvezőbb, és kisebb a csoportok közötti különbség is.

6. A hazai és több európai ország személyi jövedelemadó rendszerének áttekintését követően a szerző egy saját modellt is készített, amely alapján 19 és 20 százalékos lineáris adókulcs alkalmazásával érzékenységi vizsgálatot végzett. Számításaival igazolta, hogy a minimálbér (3 vagy több eltartott esetén a minimálbér másfélszeresének) kétharmadával azonos összegű gyermekkedvezmény mellett a vizsgált 10 év átlagában 20 százalékos lineáris adó mellett teljesült volna a törvény által meghatározott feltételek melletti adóbevétel. 19 százalékos adókulccsal 2004-2013. között ennél mintegy 5 százalékkal alacsonyabb adókötelezettség keletkezett volna.

4. Következtetések és a javaslatok

Az adóelvonás szerkezete az európai országokban átrendeződött az elmúlt húsz év alatt, a munkajövedelmekhez kapcsolódó adócsökkentés a kétezres évek végéig jellemző tendenciaként érvényesült. A szükségesnek tartott adóbevételek biztosításához a fogyasztáshoz kapcsolódó adónemek szerepe egyre erősebb. A nemzetközi gyakorlatban az általános forgalmi adóból, valamint a jövedéki adóból származó adóbevételek aránya erősödő és egyre több országban alkalmaznak a környezeti terheléshez kötődő adónemeket. A zöld adók bevezetésével, kiterjesztésével rövid távon az adóbevételek növelhetők, hosszú távon viszont optimális esetben - különösen magas adótétel mellett - a környezettudatos magatartást erősíthetik.

A közvetlen adók aránya csökkent ugyan az adóbevételek között, de ezen belül a személyi jövedelemadó szerepe az európai országok átlagában jelentősen nem módosult.

Az uniós tagállamok a személyi jövedelemadó tekintetében ragaszkodnak leginkább (adó)szuverenitásukhoz, így ezen adónem tekintetében ún. negatív harmonizációról beszélhetünk. Ennek megfelelően a tagállamok nemzeti adóztatása is sokszínű, amelyeket mélyebben elemezve néhány közös vonás kiemelhető. Az adómérséklés a progresszív adóztatás mellett általában a legmagasabb adókulcs csökkentésével, lineáris adó bevezetések pedig a korábbi átlagadókulcsnál alacsonyabb adómérték meghatározásával valósult meg. A progresszív adóztatást alkalmazó tagállamokban azonban az egyes jövedelemszintekhez kapcsolódó adóterhelést tekintve komoly eltérések tapasztalhatók.

Az adóalanyok családtípusa alapján is jelentős különbségek lehetnek, mivel a legtöbb európai ország az adórendszeren keresztül is támogatja a gyermeknevelést. Ennek mértéke és módja viszont változatos: az „egyszerűbb” adókedvezménytől a családi kvóciens alkalmazásáig számos megoldással találkozhatunk. A családtámogatás speciális módon valósul meg abban az esetben, ha a személyi jövedelemadó rendszer biztosítja az egyéni adózás mellett a családi adózás választásának lehetőségét. A családi adózásra többféle módszer létezik. Ezek közös vonása, hogy az adókötelezettség a családtagok által megszerzett jövedelem és az ebből élő családtagok száma alapján kerül meghatározásra, ezáltal a progresszivitás csökkenthető. Számos előnye mellett az egyik legfontosabb hátránya, hogy lényegesen bonyolultabb szabályozást és nyilvántartást igényel. Ez utóbbi a legerősebb ellenérv, különösen az együttélési szokások változása, a konzervatív családtípus háttérbe szorulása következtében.

A személyi jövedelemadó terhek összevetésnek elsősorban az adóalanyok szintjén van jelentősége. A vállalkozások (foglalkoztatók) szempontjából azonban az adóék mértéke sokkal inkább meghatározó. Az élők munkája adó és járulékteljesítése hazánkban nemzetközi összehasonlításban is magasnak számít, az európai országok közül csak Németországban és Belgiumban volt magasabb. Az OECD átlagot mintegy 10 százalékkal meghaladó adóék további csökkentése ezért a foglalkoztatás-növelés és a versenyképesség szempontjából is fontos. A magas élők munkaterhek következtében az adóelkerülés aránya nagy, a potenciális adóalap egyre szűkül. Az adóoptimalizálás lehetőségét a bérjellegű és a tőkejövedelmek közötti terhelés különbségének mérséklésével, illetve megszüntetésével is célszerű korlátozni. A termelési tényezők szabad áramlása mellett ugyanakkor az egyes országok közötti határ átlépésével az adófizetési kötelezettség nagyságrendje szintén befolyásolható. Ez utóbbi egy-egy tagállam tervezett adóbevételeinek tényleges teljesülését is módosíthatja, így tovább erősítheti a kormányzati szándékot a vagyoni típusú adók, valamint a közvetett adók arányának növelésére.

Az adórendszer egyszerűsítésének igénye, valamint az adómérséklés a Közép-Kelet Európai országok körében a lineáris személyi jövedelemadó bevezetésével valósult meg. Ehhez a trendhez csatlakozott 2011-től Magyarország is. A külföldi tapasztalatok azonban korántsem egységesek. Az adóreform átfogó gazdaságpolitikai szerkezetváltás részeként, expanzív gazdasági folyamatok mellett hozott pozitív eredményt, különösen, ha ennek során a munkaerőköltségek jelentősen csökkentek. A válság következtében több országban is felmerült a többkulcsos személyi jövedelemadóhoz való visszatérés. A szakirodalomban publikált eredmények alapján a hazai bevezetés mellett és ellen is több érvet lehet felsorakoztatni, nem szabad azonban az adott gazdasági-társadalmi, valamint kulturális környezetet sem figyelmen kívül hagyni. Az átalakítás hosszú távú hatásait pedig még stabil fiskális környezetben is nehéz modellezni.

Hazánkban a bevallott jövedelmek átlagos adóterhelése a vizsgált időszak alatt csökkenő tendenciát mutatott, majd 2009-től a személyi jövedelemadó bevételek aránya is mérséklődött az összes adóbevételben belül. A 2011-es törvénymódosítások következtében ez az arány tovább csökkent, a költségvetési terv szerint 2012-ben várhatóan 14 százalék alatt marad. Az adóelvonás szerkezete tehát módosult, erőteljesebbé vált a forgalmi-fogyasztási adók súlya. Az általános forgalmi adó kulcsa 2012-től 27 százalékra nőtt, ami Európában jelenleg a legmagasabb. A jövedéki adóterhek nagymértékben emelkedtek, valamint új adók (pl. népegészségügyi termékadó, ágazati különadók) is bevezetésre kerültek. A vagyontárgyakra kivetett adók köre és jelentősége lényegesen alacsonyabb az európai

átlagnál, amit a tradíciók megléte, illetve hiánya is befolyásol. 2010-ben az előző évben bevezetett vagyonadókat hatályon kívül helyezték.

A magyar személyi jövedelemadó rendszer a kétezres évekre - úgy vélem - elérte a Földes (2001) által karácsonyfához hasonlított állapotot, és egyre távolabb került a jó adórendszerrel szemben megfogalmazott elvárásoktól. Az egyszerűsítés szükségessége nyilvánvalóvá vált. A kedvezményekkel túlsúlyolt személyi jövedelemadó rendszer bonyolult, ami az áttekinthetőséget és az ellenőrzés hatékonyságát is gyengíti. A kedvezmények körének szűkítése közgazdaságilag tehát indokolt lehet, néhány kiemelt adópolitikai preferencia megtartása mellett. Ilyen jelentős célkitűzés lehet a kedvezőtlen demográfiai tendenciák következtében a hosszú távú öngondoskodás ösztönzése, valamint a gyermeknevelés költségeihez való hozzájárulás.

Bármilyen eszközrendszer - így az adókedvezmények tényleges hatása is - csak kiszámítható gazdaságpolitikai környezetben érvényesülhet. A felelősségteljes gyermekvállalás hosszú távú „projekt”, így a családok számára a tervezhetőség kulcskérdés. A családi adókedvezmény befolyásoló szerepe utólagos, akár több évvel az intézkedés bevezetését követően jelenik meg. A gyermekes családoknak nyújtott adóelőny a családtámogatási rendszerek fontos pillére, ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy pozitív hatásai csak komplex módon, a többi befolyásoló tényezővel együttesen érvényesülnek. A nemzetközi kutatások, valamint az OECD adatbázisa alapján készített vizsgálatai alapján a szerző megállapította, hogy elsősorban a GDP-arányos költségvetési támogatások hatása számszerűsíthető. A nemzetközi termékenységi ráták elemzése során az is nyilvánvaló vált, hogy míg a negatív változtatások hatására rendkívül gyorsan csökken a születések száma, a családpolitikai támogatások kiterjesztése csak lassan fejt ki kedvező hatást a gyermekvállalásra.

Az adóztatás alapelvei között a méltányosságot valamennyi iskola kiemeli, a horizontális és a vertikális méltányosság együttesét azonban szinte lehetetlen megvalósítani. Az adójóváírás kivezetésével 2012-től az alacsony - alapvető szükségleteket fedező jövedelem - is adókötelessé vált. A redisztribúció a gyermekes családok irányába erősödött, a korábbi - alacsonyabb munkajövedelmeket tehermentesítő - rendszerhez képest. A családi adókedvezménnyel így a gyermeket nevelő családok ugyan nagyobb arányban tudnak élni, de a nettó jövedelmi pozíciójuk nem javult. Pozitív változást az új típusú személyi jövedelemadó rendszer a közepesnél magasabb jövedelemmel rendelkező többgyermekes munkavállalók számára jelent, azokban a családokban viszont, ahol nincs kereső szülő, a csökkenő reálértékű családi pótlékot nem kompenzálja. Súlyos kérdésként merül fel az is, hogy a gyermektelenek

számára „gyermektelenségi adóként” funkcionál, annak ellenére, hogy a felosztó-kirovó típusú társadalombiztosító rendszerek működése során az ő esetükben a generációk közötti gondoskodás nem teljesül. A gyermekvállalás ösztönzése és a gyermeknevelés támogatása tehát közös érdek, a jól képzett, komoly erkölcsi tartással bíró fiatalok képezik a fenntartható társadalom alappilléret.

További kutatási területként a szerző fentiek alapján kiemelt jelentőségűnek tartja néhány év múlva annak mélyebb elemzését, hogy az adójóváírás kivezetése hogyan hat hazánkban a munkakínálatra és a bevallott jövedelmekre, különös tekintettel az adójóváírás sávhatára körüli jövedelmekre (határadókulcs csökkenése), valamint a legalacsonyabb jövedelmekre vonatkozóan (munkánélküli juttatások, illetve feketemunka alternatívájaként). Vizsgálat tárgyát képezhetné az is, hogy a lineáris adóztatás radikális egyszerűsítést jelent-e hazánkban a gyakorlati alkalmazás során, és ez növeli-e az adófizetési hajlandóságot, segíti-e a rejtett gazdaság kifejlesztését, összevetve a nemzetközi tapasztalatokkal.

A családi adókedvezményt ténylegesen igénybe vevők körére kiterjedő empirikus vizsgálat a kedvezményt érvényesítőket jövedelmi decilisenként, illetve az eltartott gyermekek száma alapján csoportosítva, valamint a „kihasználatlan” kedvezmény nagyságrendjét meghatározva irányt mutathatna a jelenlegi rendszer esetleges korrekciójához. Érdekes primer kutatás kapcsolódhatna ahhoz is, hogy az egyes családtípusok gyermekvállalási döntéseit befolyásolja-e a jelenlegi adókedvezmény, amely többszörös adóelőnyvel kecsegtet a harmadik gyermekhez kapcsolódóan, miközben sajnálatos módon egyre kevesebb második (sőt első) születik. Azt azonban az eddigi elemzések is kimutatták, hogy az anyagi szempontok mellett a tradíciók, a szűkebb közösségben érvényesülő normák, valamint az egyéni belső értékek szerepe is meghatározó.

A szerzőnek az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációi

Tudományos előadások (cd-n vagy konferencia kiadványban megjelent)

Ambrus Attiláné: Válságkezelés adóreformmal (?), „Tudomány és innovatív környezet” Nemzetközi Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, NYME Sopron, 2009.11.03. ISBN 978-963-9871-30-4 (CD-n megjelent).

Ambrus Attiláné – Kovács Tamás: A mezőgazdasági vállalkozásokat (is) érintő főbb adótörvény módosítások hatása, XVI. Ifjúsági Tudományos Fórum, Pannon Egyetem, Keszthely, 2010.03.25. ISBN 978-963-9639-36-2 (CD-n megjelent).

Ambrus Attiláné: Adótervezés vs. adóelkerülés, „Szellemi tőke, mint versenyelőny”, avagy a tudásmenedzsment szerepe a versenyképességben, Nemzetközi tudományos konferencia, Selye János Egyetem, Szlovákia, Komarno, 2010.06.19. ISBN 978-963-216-270-6 (CD-n megjelent).

Ambrus Attiláné: Az egyéni vállalkozók adó és járulékkerheinek alakulása VI. KHEOPS Tudományos Konferencia, Mór, 2011.05.18. ISBN 978-963-87553-8-4 (Előadáskötetben megjelent).

Ambrus Attiláné: Kétszer ad, ki béren kívül ad (?) „Változó környezet – Innovatív stratégiák” Nemzetközi Tudományos Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, NYME Sopron, 2011.11.02. ISBN 978-963-9883-87-1 (CD-n megjelent).

Ambrus Attiláné: Adókedvezmény vs. családi pótlék – állami támogatások szerepe a gyermeknevelésben, „Tehetség és kreativitás a tudományban” TALENTUM Nemzetközi Tudományos Konferencia, NYME Sopron, 2012.05.22. ISBN 978-963-9883-92-5 (CD-n megjelent).

Ambrus Rita: A személyi jövedelemadó kedvezmények szerepe, „A gazdasági fejlődés fő hajtóerői (Munkahelyteremtés – Hatékonyság – Innováció)” Nemzetközi Tudományos Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, NYME Sopron, 2012.11.12. ISBN 978-963-9883-99-4 (Megjelenés alatt).

Idegen nyelvű tudományos előadások

Ambrus, Rita: Simplification: Is flat tax system the good one? „Hitel, Világ, Stádium” Nemzetközi Tudományos Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, NYME Sopron, 2010.11.03. ISBN 978-963-9883-73-4 (CD-n megjelent).

Ambrus, Rita – Parádi-Dolgos, Anett: The influence of tax allowances on tax liability, 3rd International Conference of Economic Sciences, University - Kaposvár, 19-20. May 2011. Regional and Business Studies (2011) Vol 3 Suppl 1, pp. 367-376 ISBN 978-963-9821-31-6 (Előadáskötetben megjelent).

Szakcikkek és tanulmányok

Ambrus Attiláné: Ingatlan értékesítéssel és bérbeadással kapcsolatos adózási kérdések-válaszok, Ingatlanjog, Ingatlanjogi szaklap, I. évfolyam 1. szám, CompLex Kiadó Kft., Budapest, 2009, pp.18-19., ISSN 1786-9919.

Ambrus Attiláné: Ingatlan értékesítéssel és bérbeadással kapcsolatos adózási kérdések-válaszok, Ingatlanjog, Ingatlanjogi szaklap, I. évfolyam 2. szám, CompLex Kiadó Kft., Budapest, 2009, pp.17-18., ISSN 1786-9919.

Ambrus Attiláné: Ingatlan értékesítéssel és bérbeadással kapcsolatos adózási kérdések-válaszok, Ingatlanjog, Ingatlanjogi szaklap, I. évfolyam 3. szám, CompLex Kiadó Kft., Budapest, 2009, pp.20-21., ISSN 1786-9919.

Ambrus Attiláné: 2009. évi legfontosabb változások a személyi jövedelemadóban, Agrártámogatások és – pályázatok, 2009.I., RAABE Kiadó, Budapest, 2009., pp.1-8, ISBN 963 9600 01 6

Ambrus Attiláné: Az adózási szabályok 2009. évi legfontosabb évközi módosításai, Agrártámogatások és – pályázatok, 2009.II., RAABE Kiadó, Budapest, 2009., pp. 1-9, ISBN 963 9600 01 6

Ambrus Attiláné: Az adózási szabályok 2010-re vonatkozó legfontosabb változásai, Agrártámogatások és – pályázatok, 2009.II., RAABE Kiadó, Budapest, 2009., pp. 10-24, ISBN 963 9600 01 6

Ambrus Attiláné: Az egyéni vállalkozókat és mezőgazdasági őstermelőket érintő legfontosabb jogszabályi változások - törvénymódosítások összefoglalása 2009 novemberétől, Agrártámogatások és – pályázatok, 2010.I., RAABE Kiadó, Budapest, 2010., pp. 1-16, ISBN 963 9600 01 6

Idegen nyelvű publikációk:

Rita Ambrus – Ilona Kaufman: Tax-saving, Innovative Incentives for Small and Medium-sized Enterprises in Hungary, Journal of International Relations, 1/2011, Volume IX., Faculty of International Relations University of Economics in Bratislava, pp. 77-83. ISSN 1336-1562.

Rita Ambrus – Ilona Kaufman: Tax-saving, Innovative Incentives for Small and Medium-sized Enterprises in Hungary, Journal of Economics and Business Research (JEBR), Volume XVIII, No. 1/2012. Aurel Vlaicu University Editing House, Faculty of Economic, Arad. ISSN 2068-3537.

Elektronikus könyvek és közlemények:

Ambrus Attiláné: SZJA-változások 2007-ben, http://adozona.hu/egyeb/20070301_szja.aspx
(2007.03.01.)

Ambrus Attiláné: Németország: csökkenő adókulcsok, növekvő adóbevételek,
http://adozona.hu/eu/20070401_nemet_ado_bevetel.aspx 2007.04.06.)

Ambrus Attiláné: Adónemek és adókedvezmények Lengyelországban,
http://adozona.hu/eu/20071001_lengyel_ado.aspx (2007. 10.04.)

Ambrus Attiláné - Tóth Balázs István: Miért mennek a multik Hollandiába?
http://adozona.hu/eu/20071205_holland_adorendszer_szja_kedvezmeny.aspx
(2007.12.06.)

Ambrus Attiláné – Horváth András: Milyen adókedvezményeket kaphatnak a külföldiek Svédországban? http://adozona.hu/archive/20071210_sved_ado_szja_afa_tarsasagi
(2007.12.13)

Ambrus Attiláné: SZJA –változások: nyugdíj, adómentesség, ingatlanértékesítés
http://adozona.hu/aktualis/20080102_szja_2008_valtozas_ado_ingatlan_adomentes.aspx
(2008.01.02.)

Ambrus Attiláné: SZJA- körkép: Adócsökkentés és kedvezmények szomszédainknál,
http://adozona.hu/eu/20080414_mentesseg_adokedvezmeny_szomszedos.aspx
(2008.04.15.)

Ambrus Attiláné: SZJA- szomszédoló: Van-e adóalap-szélesítés, csökkentik-e a bérterheket?
http://adozona.hu/eu/20080924_szja_adoalap_berteher_ausztria_szerbia.aspx
(2008.09.24.)

Ambrus Attiláné: 2009-es változások a Személyi jövedelemadó törvényben –
példákkal, http://adozona.hu/adovaltozasok_2009/20090215_szja_savhataremeles_adokedvezmeny_juttata.aspx
(2009.02.16.)

Egyéb témában megjelent tanulmányok:

Ambrus Attiláné: Felértékelődik-e a magyar forint? (A magyar devizaárfolyam rendszer jövője), Pénzügyi Szilánkok Tanulmánykötet, „Soproni Pénzügy Szakos Egyetemi Hallgatók Szakkollégiuma” Alapítvány, Sopron, 2001, pp. 445-450., ISBN 963 00 7520 2.

Ambrus Attiláné: Folytatódik-e a forint felértékelődése? Gazdaság és Társadalom, 14. évfolyam 1. szám, „Prognózis 2000” Alapítvány, Sopron, 2003, pp. 41-49., ISSN 0865 7823